

РОЗДІЛ 6. ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА

ОРГАНІЗАЦІЯ МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЗДО

ORGANIZATION OF METHODOLOGICAL SUPPORT OF SENSORY AND COGNITIVE DEVELOPMENT OF CHILDREN OF EARLY AGE IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF ZDO

Стаття присвячена питанню методичного супроводу сенсорно-пізнавального розвитку дітей раннього віку в освітньому середовищі закладу дошкільної освіти. На основі опрацювання енциклопедичних і тлумачних словників, енциклопедій, довідників тощо розкрита дефінітивна характеристика таких понять дослідження, як: методичний супровід, методична робота, сенсорика, пізнавальний розвиток дітей раннього віку, освітнє середовище дошкільного закладу. На основі аналізу дефініцій та наукових психолого-педагогічних досліджень розмежовані поняття «методична робота» та «методичний супровід» та показана їх особливість на засадах гуманізації та суб'єкт-суб'єктної взаємодії учасників освітнього процесу у дошкільному закладі. Виокремлені і проаналізовані нормативно-правові документи, у яких знайшли відображення питання методичного супроводу. Окреслені особливості методичного супроводу сенсорно-пізнавального розвитку дітей раннього віку: представлені принципи, завдання та форми організації методичного супроводу. Виокремлені та схарактеризовані найбільш ефективні форми методичного супроводу сенсорно-пізнавального розвитку дітей третього року життя, а саме: семінари та семінари-практикуми, майстер-класи тощо. З огляду на те, що методичний супровід проводиться як онлайн, так і офлайн, нами запропоновані і підготовлені конспекти деяких таких методичних заходів. Зокрема, це – вебінари, мультитренінги, фокус-групи, тематичні квести, онлайн-дошки або стіни Padlet, підготовка тематичних лепбуків професійної майстерності, професійне портфоліо педагога та ін. Широкого застосування останнім часом набули використання у організації методичного супроводу окремих підгруп педагогів хмарні технології, зокрема, програм і сервісів Google Meet, Zoom, Sign Up Free, Google Classroom, Ding Talk тощо. Добре себе зарекомендувало використання рефлексивної карти вражень, у якій педагоги рефлексують після участі у кожному методичному заході.

Ключові слова: методичний супровід, сенсорика, пізнавальний розвиток, діти раннього віку, освітнє середовище.

The article is devoted to the issue of methodical support of sensory and cognitive development of young children in the educational environment of a preschool education institution. Based on the study of encyclopedic and explanatory dictionaries, encyclopedias, reference books, etc., the definitive characteristics of such research concepts as: methodical support, methodical work, sensorics, cognitive development of young children, educational environment of a preschool institution were revealed. Based on the analysis of definitions and scientific psychological-pedagogical research, the concepts of "methodical work" and "methodical support" are distinguished and their features are shown on the basis of humanization and subject-subject interaction of participants in the educational process in a preschool institution. Regulatory and legal documents, which reflect the issue of methodical support, have been singled out and analyzed. Features of methodical support of sensory and cognitive development of young children are outlined: principles, tasks and forms of methodical support organization are presented. The most effective forms of methodical support for the sensory and cognitive development of children in the third year of life are singled out and characterized, namely: seminars and workshops-seminars, master classes, etc. Given the fact that methodical support is provided both online and offline, we have proposed and prepared summaries of some such methodical measures. In particular, these are webinars, multi-trainings, focus groups, thematic quests, online whiteboards or Padlet walls, preparation of thematic lapbooks of professional skills, a teacher's professional portfolio, etc. Cloud technologies, in particular, programs and services Google Meet, Zoom, Sign Up Free, Google Classroom, Ding Talk, etc., have recently become widely used in the organization of methodical support for individual subgroups of teachers.

Key words: methodical support, sensors, cognitive development, young children, educational environment.

УДК 373.2.015.3:159.937
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/50.1.40>

Коваленко О.В.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри дошкільної освіти
Київського університету
імені Бориса Грінченка
Слезенко В.В.,
магістрантка кафедри дошкільної освіти
Київського університету
імені Бориса Грінченка

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Основним завданням виховання дітей раннього і дошкільного віку є їх різнобічний розвиток, що передбачає формування цілого комплексу компетентностей, однією з яких є сенсорно-пізнавальна. Державний стандарт дошкільної освіти визначає сенсорно-пізнавальну компетентність як здатність дитини використовувати власну сенсорну систему

в процесі логіко-математичної і дослідницької діяльності. Пізнання навколишнього світу починається зі сприймання предметів і явищ, що оточують дитину у повсякденному житті. Для повноцінного сенсорного розвитку дитини необхідно розвивати і тренувати органи її чуття від самого народження. Тільки тоді вона зможе реагувати на різноманітні сенсорні подразники.

Важливим чинником підвищення якості освіти є високий рівень компетентності педагога, який, у свою чергу, залежить від ефективності системи методичної роботи та методичного супроводу освітньої діяльності. Одним із важливих питань реформування освіти, визначених у Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), є «оновлення змісту, форм і методів дошкільного виховання, відповідно до вікових особливостей дітей дошкільного віку». Допомогти педагогам дошкільного закладу та спрямувати цю роботу з дітьми грамотно – завдання методичного супроводу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблемам сенсорно-пізнавального розвитку дітей раннього і дошкільного віку присвячено багато наукових праць видатних представників класичної (Н. Аксаріна, Л. Венгер, О. Запорожець М. Кистяківська, Я. А. Коменський, М. Красногорський, М. Монтессорі, Й.-Г. Песталоцці, Ф. Фребель, М. Щелованов та ін.) та сучасної світової і вітчизняної психолого-педагогічної думки (Ш. Амонашвілі, Л. Артемова, І. Бех, О. Богініч, А. Богуш, С. Васильєва, Н. Гавриш, Т. Гурковська, О. Кононко, О. Кошіль, К. Крутій, Т. Науменко, Т. Поніманська, В. Рогозіна, О. Саприкіна, Н. Шкляр та ін.).

Змістові засади методичного супроводу освітньої роботи з дітьми дошкільного віку перебувають у колі наукових інтересів Л. Калуської, Н. Гавриш, Т. Гурковської, О. Коваленко О. Корнєєвої, С. Міщенко, М. Отрощенко, О. Половіної, Т. Пономаренко, О. Рейпольської, І. Романюк, Н. Савінової, Т. Сорочан, Т. Шинкар та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. На сьогоднішній день існує велика кількість практичного матеріалу, присвяченого проблемі сенсорного розвитку та виховання дітей раннього віку: методичні рекомендації, посібники, окремі конспекти занять, дидактичні ігри та вправи тощо. Водночас, поза увагою залишаються педагогічні дослідження з проблеми методичного супроводу організації роботи з сенсорно-пізнавального розвитку дітей саме раннього віку та вплив на це середовища ЗДО, що і обумовило вибір теми нашого дослідження.

Мета статті – висвітлити особливості методичного супроводу сенсорно-пізнавального розвитку дітей раннього віку та впливу освітнього середовища ЗДО на це.

Виклад основного матеріалу. На першому етапі роботи нами були виокремлені основні дефініції дослідження та опрацьоване їх тлумачення. В Енциклопедії освіти методична робота визначена як цілісна, заснована на досягненнях науки, освітніх інноваціях, конкретному аналізі стану навчально-виховного процесу, система діагностичної, пошукової, аналітичної,

інформаційної, організаційної діяльності та заходів, спрямованих на всебічне підвищення професійної майстерності кожного вчителя, розвиток творчого потенціалу педагогічного колективу в цілому та вдосконалення якості навчально-виховної роботи [5, с. 497]. Необхідність модернізації методичної роботи педагогів зумовила введення у педагогічну практику таких понять, як «супровід» «науково методичний супровід», «співтворчість». Відповідно до Тлумачного словника слово «супровід» означає дію за значенням «супроводжувати, супроводити»: «Іти, їхати разом із ким-небудь як супутник; проводити когось до певного місця. Іти, їхати охороняючи» або «показуючи шлях комусь», «стежити за тим хто або що віддаляється, додавати що-небудь до чогось доповнювати чимось» [1, с. 1415].

Близькими поняттями до «супроводу» є «співробітництво», «допомога», «сприяння». Крім того, семантичний аналіз цього поняття дозволяє зробити висновки про наявність у змісті цього поняття трьох компонентів: суб'єктів-попутників, особу, що їх супроводжує та шлях, який вони проходять разом [8].

Отже, поняття «супровід» передбачає навчання, педагогічну допомогу та підтримку, забезпечує не вирішення проблеми за педагога, а організацію й стимулювання його самодіяльності та створення умов для вирішення власних проблем. При цьому підкреслює невтручання одного суб'єкта в діяльність іншого, допоки вони не відчують потребу у взаємодії.

Термін «сенсорика» походить від латинського слова “sensus”, що перекладається як – орган чуттів, – відчуття. У «Великому тлумачному словнику сучасної мови» визначення «сенсорика» пояснюється «як сукупність органів чуття організму, що реагують на зовнішні подразники» [1, с. 1306].

Словник сучасної лінгвістики визначає поняття «сенсори́ка» – як невербальну комунікацію, основою якої виступає чуттєве сприйняття учасників спілкування: запахи, поєднання кольорів, звуків [4, с. 260].

Провідну роль у сенсорному розвитку дитини відіграє ознайомлення із сенсорними еталонами і способами їх використання. Поступове ознайомлення дітей з різними видами сенсорних еталонів та їх систематизація – одне з найважливіших завдань сенсорного виховання в дошкільному віці.

Метою сенсорного виховання є формування у дітей чуттєвого досвіду. Розвиваючи сенсорні пізнавальні процеси – відчуття і сприймання, педагог за певних умов їх організації, намагається створити у дитини досвід орієнтації в навколишньому світі, в різноманітних проявах його об'єктів та явищ, у ознаках і відношеннях цих об'єктів та явищ. Отже, сенсорне виховання забезпечує необхідні умови повноцінного сенсорного

розвитку дитини. Сенсорний розвиток, у свою чергу, є результатом сенсорного виховання, яке здійснює педагог. Сучасна методика сенсорного виховання спрямована передусім на формування пізнавальної активності дитини [3; 7].

Провідною технологією методичної роботи, що найбільше відповідає сучасним вимогам, стає методичний супровід – сукупність різноманітних форм партнерської взаємодії суб'єктів освіти, заходів, що забезпечують допомогу фахівцям у подоланні труднощів протягом усієї професійної діяльності [9]. Сучасні дослідники зазначають, що на відміну від традиційних форм навчання, методичний супровід діяльності педагога має такі переваги: індивідуалізація та гнучкість; має більший потенціал інструментального характеру; у більшій мірі враховує динаміку розвитку як самого педагога, закладу, у якому він працює, так і системи постійної взаємодії в цілому; більш багатоаспектне, адже передбачає постійну взаємодію педагога з іншими суб'єктами навчання. Серед видів супроводу за змістом розрізняють діагностичний, інформаційний, навчальний, методичний, науковий, а також консультаційний, експертний, організаційний, мережевий та сервісний супровід. Оскільки в системі методичної роботи зазначені види супроводу інтегруються за змістом, то всі вони розглядаються як науково-методичний супровід [8; 9].

Т. Сорочан виокремлює такі основи науково-методичного супроводу, а саме: демократичність, ситуація вибору, самореалізація, співтворчість, а також формулює визначення поняття науково-методичного супроводу як суб'єкт – суб'єктної професійної взаємодії на тлі опанування та впровадження в освітній процес інноваційних методик, технологій [10]. Наше опрацювання нормативно-правових документів свідчить про те, що питання методичної роботи та допомоги окреслено в них доволі чітко (Закон України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Примірне положення про методичний кабінет закладу дошкільної освіти», Професійні стандарти керівника (директора) та вихователя ЗДО тощо).

Реалізація змісту методичної діяльності передбачає добір певних форм методичного супроводу. Традиційно система організації методичної роботи поєднує індивідуальні, групові, масові форми. Враховуючи завдання саме сенсорно-пізнавального розвитку дітей раннього віку, а також проблеми у ряду педагогів щодо організації цього напряму освітньої діяльності з дітьми, на нашу думку найбільш ефективними тут можуть бути тренінги, ділові ігри, воркшопи, квести, дискусії, майстер-класи, кейс-метод тощо. Усі вони мають готуватись і проводитись лише на основі діагностування педагогів [6, с. 77–78].

З огляду на те, що методичний супровід здійснюється як онлайн, так і офлайн, нами запропоновані

і підготовлені конспекти деяких таких методичних заходів. Зокрема, це – вебінари, мультитренінги, фокус-групи, тематичні квести, онлайн-дошки або стіни Padlet, підготовка тематичних лепбуків професійної майстерності, професійне портфоліо педагога та ін. Широкого застосування останнім часом набули використання у організації методичного супроводу окремих підгруп педагогів хмарні технології, зокрема, програм і сервісів Google Meet, Zoom, Sign Up Free, Google Classroom, Ding Talk тощо. Добре себе зарекомендувало використання рефлексивної карти вражень (за І. Кондратець), у якій педагоги рефлексують після участі у кожному методичному заході.

Важливим чинником у організації методичного супроводу сенсорно-пізнавального розвитку дітей раннього віку є освітнє середовище ЗДО. За визначенням. Це питання було і є предметом дослідження О. Брежнєвої, Г. Ковальова, Л. Лохвицької, Т. Цюрман, Т. Шинкар, В. Ясвин та ін. Освітнє середовище – це характеристика життя всередині освітнього закладу, система впливів і умов формування особистості система можливостей для розвитку особистості у соціальному та просторово-предметному оточенні.

На думку дослідників освітнє середовище закладу освіти складається з таких структурних компонентів: фізичного оточення (приміщення закладу, його дизайн, розмір та просторова структура навчальних приміщень, умови для розміщення і розміщення дітей), людський фактор (добір дітей, наповнення вікових груп та його вплив на соціальну поведінку дітей, вікові та індивідуальні особливості дітей, етнічні особливості, якість підготовки педагогічного колективу ЗДО, освітня програма, за якою працює ЗДО, стиль та методи навчальної діяльності, форми навчальної діяльності, характер контролю).

Освітнє середовище ЗДО включає в себе: групові кімнати, де впродовж дня живуть діти та інші приміщення, які вони відвідують за розкладом. Наукоцями виокремлена низка принципів облаштування середовища ЗДО, дотримання яких є першочерговим: урахування віку вихованців; розвивальної спрямованості середовища, ампліфікації, інтеграції спілкування, гри, праці, пізнавально-пошукової, рухової, художньо-мовленнєвої, образотворчої та інших видів діяльності дитини; функціональності, культуровідповідності і зв'язку з реальним життям; діалогічності, динамічності та ін. [2].

Особливого значення питання впливу середовища ЗДО має у організації освітньої роботи з дітьми саме раннього віку, про що зазначають О. Брежнева, Н. Гавриш, Л. Лохвицька та ін. Окрім того, саме питання впливу середовища ЗДО виокремлене (Т. Гармс, Р. М. Кліффорд, Д. Краєр) у Шкалі ECERS-3 [11].

Висновки. Отже, методичний супровід – це комплекс різних форм методичної роботи, педагогічна система, яка є спеціально організованою, спланованою діяльністю, спрямованою на створення сприятливих умов для наукового й методичного зростання всіх учасників освітнього процесу, що гарантує досягнення певної мети через чітко визначену послідовність дій, змісту, методів. Він спрямований на виконання прогностичної, навчальної, консультативної, психотерапевтичної, адаптаційної та регульовальної функцій, здійснюється у індивідуальних, колективних та групових формах. Одним з важливих чинників методичного супроводу сенсорно-пізнавального розвитку дітей раннього віку є освітнє середовище ЗДО.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250 000 / укл. та гол. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун, 2005. VIII. 1728 с.
2. Гуменюк О. В. Організація сучасного освітнього простору як сукупність умов, сприятливих для якісного проживання дошкільного дитинства (матеріали семінару). *Всеукраїнська науково-практична конференція «Виховні аспекти у роботі сучасного закладу дошкільної освіти: із досвіду роботи»*. Умань : Центр Прогресивної освіти Генезум: 2020. URL: <https://genezum.org/library/organizaciya-suchasnogo-osvitnogo-prostoru-yak-sukupnist-umov-spryyatlyvyhdlya-yakisnogo-projyvannya-doshkilnogo-dytynstva-materialy-seminaru> (20 серпня 2022 р.).
3. Грама Н. Г. Сенсорний розвиток дітей раннього віку: теорія і практика : [Монографія]. Одеса, 2018. С. 239.
4. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Донецьк : ДонНУ, 2012. 426 с.
5. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України: Голов. ред. В. Г. Кремень. К. : Юрінком. Інтер. 1038 с.
6. Коваленко О. В. Діагностування педагогів як основна засада методичного супроводу організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2021. № 36 (2). С. 77–83. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/39497/1/O_Kovalenko_IITNZ_2_IS.pdf (15 серпня 2022 р.).
7. Кошель В. М. Сенсорне виховання дітей раннього віку : навч.-метод. посіб. для вихователів дітей дошкільного віку, студентів спеціальності «Дошкільна освіта» та батьків. Чернігів : ФОП Баликіна О. В., 2019. 160 с.
8. Макарєнко С. Науково-методичний супровід як провідна технологія методичної роботи на шляху до нової української школи. *International Journal of Innovative Technologies in Social Science (Poland)*. 2018. № 6 (10), серпень. URL: <http://archive.ws-conference.com/wp-content/uploads/ijitss0143.pdf> (25 серпня 2022 р.).
9. Міщенко С. Г. Методичний супровід професійного зростання викладача. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Педагогіка і психологія*. Дніпро, 2016. № 2. С. 238–243.
10. Сорочан Т. М. Підготовка керівників шкіл до управлінської діяльності: теорія та практика : монографія. Луганськ : Знання, 2005. 384 с.
11. Гармс Т. Шкала оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. Третя редакція (ECERS-3). Т. Гармс, Р. М. Кліффорд, Д. Краєр. пер. з англ. О. Тільна. Харків : Ранок, 2020. 116 с.